

Nacionalne konsultacije s intelektualcima

Novi Sad, Srbija
25. septembar 2009.

Nacionalne konsultacije sa intelektualcima organizovalo je Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV, Srbija). Učestvovalo je 35 pojedinaca, profesora univerziteta, naučnih saradnika, iz instituta i muzeja, advokata, predstavnika NVO i medija. Predavači su bili Bogdan Ivanišević iz Međunarodnog centra za tranzicionu pravdu i Dragan Popović iz Fonda za humanitarno pravo (Srbija). Dinko Gruhonjić (NDNV), moderirao je skupom. Radio Novi Sad, TV Pink, NDNV, TV Vojvodina i TV Apolo izveštavali su sa skupa.

Predlozi, mišljenja, preporuke učesnika

Državni organi Srbije malo su učinili na otkrivanju počinitelaca ratnih zločina iz redova policije i vojske i utvrđivanju uloge crkve, škola, akademskih i naučnih institucija.

Mi imamo državne organe koji su bili prisiljeni, zahvaljujući akcijama Fonda [za humanitarno pravo] pre svega i zahvaljujući medijima da učine nešto, ali veoma malo su ti državni organi učinili da se otkriju zločini koji potiču iz policije, iz vojske, da se otkriju zločini koji potiču iz crkve, da se otkrije kakva je bila uloga škole (...) kakva je bila uloga najviših akademskih i naučnih institucija. (Slobodan Beljanski, advokat iz Novog Sada, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Srpska pravoslavna crkva (SPC) neće omogućiti pristup svojim dokumentima niti će podržati formiranje REKOM.

Neko iz crkve morao bi biti u REKOM-u ili u njegovim telima, tačnije iz crkava (...) u svetu je to dobilo autoritet (...) To će kod nas ići jako teško (...) gotovo neće ići, (...) Da li će i kako crkva ili tačnije crkve omogućiti pristup dokumentima? (...) to neće ići nikako. (...) I treća napomena, (...) Filaret, sadašnji vladika mileševski, sa oružjem u ruci na tenku, dokumenta su tu, a crkva nije procesuirala taj slučaj iako je po kanonskom pravu bila dužna da ga procesuirala (...) da ga raščini (Mirko Đorđević, publicista, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Kakva crkva, neće oni to hteti razgovarati (...) nemamo šanse da će Hrvatska, Srbija, ne znam, Crna Gora baš oduševljeno prihvatiti formiranje [REKOM]. Kakva crkva, neće oni hteti to da čitaju ne znam kakve kontramemorandume. (Mirko Đorđević, publicista, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Otežavajuća okolnost je da Srbija nema dobre odnose sa susedima. Bez snažne međunarodne podrške biće teško formirati REKOM.

Saradnja Srbije sa novim susedima (...) nije dobra (...) tu nema dijaloga i tu zapravo nema regionalnih pomaka (...) To je jedna od stvari na koje treba računati kao pretpostavljenu otežavajuću okolnost (...) U jednoj ovakvoj inicijativi. (...) ovakva jedna inicijativa (...) će teško proći bez snažne međunarodne podrške. (Milan Simurdić, bivši diplomata iz Novog Sada, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM treba da dobije status stranke u postupcima ratnih zločina i da ima ovlašćenje da pokrene postupak.

Mi sada imamo postupke koji se nama daju (...) protiv nekih ratnih zločina, relativno sitnijih (...) ali zašto se ne bi ta komisija sa svojim saznanjima (...) a nije isključeno da bi ona imala veći pristup nego sami državni organi (...) ne bi uključila u rad jednog takvog postupka? Zašto ona ne bi bila zainteresovana strana? (...) Zašto ona ne bi bila aktivno legitimisana da pokrene postupak, zašto ne bi dobila status stranke? (Dragana Ćorić, Pravni fakultet u Novom Sadu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Potrebno je istražiti ulogu medija, jer se optuženi za ratne zločine brane tako što kažu da su otišli u rat, podstaknuti medijskim izveštajima o stradanju Srba.

„Ali ja sam to čuo, video u novinama, onda zgrabio“ (...) „oružje i krenuo na taj grad“ (...) Zasada ima nekoliko takvih slučajeva gde su optuženi u toku procesa (...) prosto izneli taj element kao konkretan. Oni su navodili da je nešto šta su videli i čuli u datom momentu bio uzrok za njihovo konkretno ponašanje (...) Najkonkretnije govoreći (...) u Vukovaru, ono šta je objavio prvo Rojters, pa zatim RTS, pa Vukovarske novine (...) to je informacija o tome da su (...) 43 srpske bebe ubijene od strane Hrvata (Branislava Kostić, Fakultet tehničkih nauka u Novom Sadu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM treba da odredi ciljne grupe kojima se obraća i u skladu s tim da prilagodi govor: treba da bude u skladu s vrednostima tih grupa, da im bude prepoznatljiv [kako ljudi kojima se obraća ne bi upućene poruke shvatili kao nešto što im se spolja nameće].

Ko je ciljna grupa? Da kažem, evo, samo dve ciljne grupe (...) Jedna su žrtve ovih sukoba (...) u tom slučaju možemo da govorimo o jednoj psihoterapijskoj funkciji, tj. da se žrtvama da mogućnost da same iskažu svoje patnje ili da predstavljaju drugima (...) Ako je ciljna grupa kojoj se komisija obraća ona društvena sredina iz koje potiču počinioci, onda je (...) jako važno za buduću efikasnost rezultata rada ove komisije da (...) leksika (...) tekstova koji objašnjavaju ciljeve i leksika zaključnih tekstova treba da se zasniva na vrednostima koje su konstitutativne za samosvest te ciljne grupe. (Pavle Rak, publicista,

Slovenija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Članovi REKOM treba da budu i predstavnici institucija koje imaju odgovornost za sukobe, kao što su crkve, akademije nauka i dr. Te institucije nemaju u svojim vrednosnim stavovima ništa što radikalno protivreči ciljevima REKOM [miran život sa drugima, pokajanje, praštanje], te bi njihov zadatak bio da utvrde zašto su kršili sopstvene vrednosti.

Ja sam veoma zainteresovan da se tako nešto uradi; da se u rad komisije, da bi trebalo uključiti predstavnike svih crkava ili nekih drugih institucija koje su dosta odgovorne za ove sukobe, recimo, akademije nauka (...) mislim da treba insistirati na tome da se pronađu ljudi u stanju da se, zalažući se za vrednosti sopstvene grupe ipak u ovakvoj jednoj komisiji doprineti da na kraju rezultat bude prihvatljiv i sa stanovišta univerzalnih vrednosti. (Pavle Rak, publicista, Slovenija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM treba da se bavi prikupljanjem podataka i dokumentacije, a ne interpretacijom činjenica.

Ja nemam nikakvih dilema kada je reč o tome da li je potrebno formirati ovakvu komisiju ili ne, ali mislim da bi komisija možda trebalo da prikuplja podatke, a da se (...) interpretacijom bavi neko drugi. (Pavel Domonji, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Predlažem da se mi fokusiramo na događaje i na tu dokumentaristiku i da ne postavljamo sebi (...) prevelike ciljeve, jer, prosto, upašćemo u neku zamku da mi te ciljeve ne možemo ni da ispunimo. (Hajrija Mujović Zornić, Institut društvenih nauka, Srbija Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Jedna komisija (...) ne može da bude toliko dobro ekipirana da radi i istraživanje i da radi i tumačenje (...) taj kontekst interpretacije, činjenica pronađenih prosto mi se ne uklapa u njen koncept nekako (...) istražno telo, kako percipiramo da hoćemo da bude ta komisija, (...) ne bi trebalo da se bavi nikakvom interpretacijom. (Dragana Ćorić, Pravni fakultet u Novom Sadu, Srbija, Nacionalne konsultacije sa intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Utvrđivanje i interpretacija činjenica su nerazdvojni.

Utvrđivanje i interpretacija činjenica (...) koliko god da smo načelno (...) skloni da razlikujemo ta dva postupka, treba da imamo na umu i to da su oni nerazdvojni. (...) I to (...) šta ćemo mi predložiti da budu nadležnosti (...) te komisije ne može se eliminisati interpretacija i mi tih vrednosnih sudova moramo biti svesni (...) Moramo biti svesni da nema samo činjeničkih sudova koji su isključivo činjenički dokazivi i u tom smislu nastojimo da budu u ovoj komisiji dokazani bez ikakvih vrednosnih elemenata (Jasminka

Hasanbegović, Pravni fakultet u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Među Srbima razgovor o srpskim žrtvama više ne izaziva strast, te će i podsticanje na saosećanje prema žrtvama iz drugih etničkih zajednica biti teško.

Ideologije vremenom okoštavaju, naročito onda kada postanu državne, paradržavne ideologije. Onda kada ideologije okoštaju dešava se još jedan kulturni fenomen (...) javnost postaje manje-više nezainteresovana za sadržaje te ideologije (...) Kada sada pokrenete razgovor među Srbima o žrtvama Srbima, to ne izaziva više nikakvu strast, jednom mi je čak rečeno „pa to je dosadno“ (...) Još će teže u tome smislu biti podsećanje na to da su pripadnici naše etničke zajednice činili zločine nad pripadnicima drugih etničkih zajednica. (Đokica Jovanović, Filozofski fakultet u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Dokle god se na svoje zločince i žrtve gleda drugačije nego na one druge, REKOM neće imati rezultata.

Na zločince se gleda sa dva aršina, zločince u svojim redovima i (...) na žrtve u svojim redovima i tu se bukvalno na sličan način ponašaju u svim sredinama i dokle god je to tako, teško je jednoj ovakvoj komisiji da dođe do određenih rezultata. (Vladislav Radaković, politikolog, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Nijedno zvanično izvinjenje nije bilo iskreno.

Nije bilo iskrenih izvinjenja, iako se naš predsednik izvinio za te zločine, ali nije niko ta izvinjenja doživeo kao iskreno (...) Drugi predsednici nisu to ni pomislili. (Vladislav Radaković, politikolog, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

U većini zemalja, rezultati suočavanja s prošlošću su mali. U Srbiji nije moguće, kao što nije bilo moguće u Španiji i Austriji. Nemačka je izuzetak.

Rezultati suočavanja sa prošlošću su u celini mali u većini zemalja (...) na društvenom nivou (...) Nemačka predstavlja izuzetak i nije karakterističan primer (...) u Španiji, nakon pada Franka (...) faktički je postignut jedan društveni konsezus, pao je Franko, demokratija se vratila, ali neće se ulaziti u to šta se događalo za vreme Franka (...) Inače, sve vreme dok je pezeta bila zvanična valuta u Španiji, znači do kraja 20. veka, postojale su pezete sa Frankovim likom (...) A da ne govorimo o primeru Austrije (...) najeklatantniji primer je da je Kurt Valdhajm mogao da bude generalni sekretar Ujedinjenih nacija kao neko ko je učestvovao u ratnom zločinu (...) da bude predsednik Austrije. (Slobodan Marković, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Na akademskom planu, ja sam optimista, verujem (...) da se otvara (...) akademska diskusija o ovoj temi [suočavanje s prošlošću]. Ali (...) bez učešća vrednosne većine (...) u Srbiji da bilo šta uradimo, to apsolutno nije moguće i upravo zato što to nije bilo moguće ni u Španiji, ni u Austriji. (Slobodan Marković, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Sve države su zainteresovane da se ne otkrije njihova odgovornost. Neće dati dokumenta, a bez toga REKOM može dati samo opštu ocenu.

Možemo mi da formiramo pedeset komisija, ako nam se ne daju dokumenta mi možemo da damo samo neku opštu ocenu (...) U najnovije vreme sam i član ove komisije (...) za utvrđivanje okolnosti streljanja generala Mihailovića (...) Čak i kad postoji državna spremnost, a ovde postoji čim je formirana komisija da se tako nešto nađe i dalje nisam 100 posto ubeđen da je komisija dobila sva dokumenta na uvid (...) Mi ovde govorimo o nečemu šta se dogodilo pre (...) 65 godina, gde (...) niko relevantan politički u ovom trenutku nije živ (...) Ovde [Inicijativa za REKOM] govorimo o nečemu šta se dogodilo pre 10 godina, pre 15 godina gde su skoro svi akteri živi i gde su skoro svi zainteresovani (...) da se to na neki način ne otkrije. (Slobodan Marković, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM može doprineti obnavljanju poverenja među zajednicama koje su bile uključene u sukobe.

Postoji jedan kontekst u koji treba smestiti ovu ideju o formiranju komisije za utvrđivanje činjenica o zločinima koji su počinjeni (...) Ukoliko se ona zaista osnuje, može da doprinese stvaranju novih odnosa u čitavom regionu, a to znači i obnavljanje međusobnog poverenja između svih tih etničkih zajednica, između kojih su postojali sukobi. (Vladimir Pavićević, doktorant Fakulteta političkih nauka u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Potrebno je što pre početi sa pritiskom na političke elite u svim državama u regiji. Akademske zajednice mogu da pomognu.

Ne treba možda da se čeka 1. decembar ili 10. decembar 2010. godine da bi se počeo vršiti blagi pritisak na političku arenu (...) I moje je mišljenje da pored nevladinog sektora, akademske zajednice uporedo treba da se izvrše konsultacije i sa relevantnim političkim akterima u svim ovim državama kako bi se, (...) za taj 10. decembar obezbedila podrška izvesnih broja političkih formacija. (Vladimir Pavićević, doktorant Fakulteta političkih nauka u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Mislim da ste u ovoj nekoj fazi relativno dobro uspeli da izlobirate relevantne predstavnike koji bi bili zainteresovani da se komisija pojavi kao neka vrsta njihovog glasa. A možda bi sada trebalo, ako niste do sada imali takvih kontakata sa državom,

parlamentom, vladom (...) krenuti u neku vrstu lobiranja dalje u tom smislu. (Dragana Ćorić, Pravni fakultet u Novom Sadu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM treba da ima u vidu da u svesti ljudi, raspad bivše SFRJ i počinjeni zločini, predstavljaju produžetak Drugog svetskog rata.

Ovi zločini su neodvojivi od onih koji su napravljeni za vreme II svetskog rata ili posle II svetskog rata (...) Mržnja, želja za osvetom, čak i ubeđenje da (...) ratni zločin može da bude nekažnjen, sve je to posledica tog perioda i onih zločina. (Balint Ištvan, publicista, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Ne znači da ova komisija treba da istražuje (...) ratne zločine u II svetskom ratu, to nije njen posao, ali ja lično, kao sociolog, imam vrlo valjane argumente da tvrdim da (...) sukob na teritoriji bivše SFRJ, njen raspad jeste produžetak (...) II svetskog rata. Ako ništa drugo, bar u mentalitetu i u svesti ljudi. (Lazar Žolt, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Cilj REKOM treba da bude sprečavanje zločina u budućnosti.

Jasno je to da (...) nikada nećemo postići da svaki (...) zločin bude kažnjen, (...) Ali to nije ni bitno, nego treba nekako da postignemo da [se] ovi zločini ne ponavljaju, ni kroz 45, ni kroz 200 godina (...) i to bi bio uspeh (...) I mislim da Koalicija baš u tom smislu treba da ima svoju koncepciju. (Balint Ištvan, publicista, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Očekivanja treba usaglasiti sa realnim stanjem, društvenim uslovima i međunarodnim okolnostima.

Ako je neko svestan ograničenosti neke društvene akcije, to ne znači da od te akcije treba odustati, naprotiv, to samo znači da jednostavno podešava očekivanja onome šta je realno stanje, onome šta su društveni uslovi, onome šta su međunarodne okolnosti. (Slobodan Marković, Fakultet političkih nauka, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Ako Koalicija za REKOM ne može da pridobije nijednog vladiku i teologa, to bitno ograničava njeno delovanje.

Ako vi sada te liberalne elemente koji postoje svuda u društvu (...) ne možete da privučete u ovu koaliciju, ako ne možemo da nađemo ni jednog vladiku ili nekog istaknutog teologa da se ovde priključi, onda to u bitnome ograničava mogućnost društvenog delovanja. (...) Vi čitate istraživanja Strategic marketinga i vidite da pet posto građana (...) čvrsto podržava akcije nevladinog sektora. (Slobodan Marković, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Nije teško prikupiti milion potpisa, ali da bi se promenilo javno mnjenje to nije dovoljno. Što pre treba krenuti u kampanju.

Koliko god nam se činilo da je milion potpisa neka značajna cifra, ja mislim da milion potpisa za ovakvu ideju i neće biti toliko teško (...) Međutim, koliko je to značajno? Pazite, to je milion potpisa u čitavoj regiji, koliko će to biti značajno za promenu stava unutar javnog mnjenja (...) Sa tim poslom treba krenuti ranije (...) malo hrabrije izaći u javnost, bez obzira na to što najveći deo u opštem javnom mnjenju verovatno da u ovom trenutku nije baš naklonjen toj ideji. (Jasminka Hasanbegović, Pravni fakultet u Beogradu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Potrebno je sinhronizovati postupke svih aktera u pripremi za formiranje komisije i uvažiti specifičnosti država.

Regionalnost koja je zamišljena zahteva izuzetno dobru sinhronizaciju u postupcima onih koji rade pripremu za formiranje komisije. Znači, dobra sinhronizacija i usaglašavanje zaključaka uz možda uvažavanje specifičnosti na teritorijama država koje treba da budu obuhvaćene ovom komisijom. (Živojin Tasić, Narodni muzej u Leskovcu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Istina koju iznose žrtve može da služi sudovima i naučnom istraživanju, za žrtve ima psihoterapijsku funkciju a trebalo bi da posluži i pročišćenju zla u narodima.

Istina žrtve može da služi i sudu, može da služi i naučnom istraživanju, ali čini mi se da najviše treba da služi samoj žrtvi (...) da bi ona trebalo da ima psihoterapijsku funkciju. (...) Ta istina (...) žrtve bi trebalo (...) da posluži (...) pročišćenju tog zla koje se u narodu nalazi, koje je izrodilo sva ova druga zla koja su snašla najviše one koji su postali žrtve. (Živojin Tasić, Narodni muzej u Leskovcu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM će pomoći u iniciranju istraga o zločinima koji ostali nepoznati.

REKOM neće moći da procesuiru, ali će itekako moći da stvori atmosferu i da (...) skupi argumente kojima će tražiti proširenje možda krivičnog ili bilo kog drugog ratnog prava, u smislu mogućeg procesuiranja i nekih stvari koje su možda do sada ostajale izvan pravnog sistema. (Lazar Žolt, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Srbija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

REKOM treba da se bavi utvrđivanjem činjenica o događajima u vreme sukoba u Sloveniji i u Makedoniji.

Budući da se radi o ratovima koji su počeli u Sloveniji (...) a i Makedonija je na kraju doživela jedan rat, mislim da bi trebalo da uključimo te dve zemlje. U svakom slučaju, problemi su manji i lakše će biti obaviti istraživanje u te dve zemlje. I zašto bismo onda

ostavili nešto nedorečeno, ako je bitno povezano sa ovim šta se dešavalo u ovim centralnim oblastima. (Pavle Rak, publicista, Slovenija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)

Potrebno je razjasniti ulogu međunarodne zajednice u konfliktu.

Međunarodna zajednica je vrlo konkretno učestvovala u tom ratu i tu su bile neke žrtve i to može da dovede do zle krvi i razjasniti i te stvari, mislim da nije nekorisno. Ni od čega ne treba da bežimo. (Pavle Rak, publicista, Slovenija, Nacionalne konsultacije s intelektualcima, Novi Sad, Srbija, 25. septembar 2009.)